

СТРАТЕГІЧНІ ГОРИЗОНТИ СТВОРЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО СОЦІАЛЬНО-ОРІЄНТОВАНОГО ПРОДОВОЛЬЧОГО КОМПЛЕКСУ РЕГІОНУ

STRATEGIC DIRECTIONS FOR ESTABLISHING OF EFFICIENT SOCIAALLY-TARGETED FOOD COMPLEX OF THE REGION

У статті обґрунтовано стратегічні імперативи розвитку продовольчого комплексу країни та його регіональних підсистем, визначено його відтворювальну сутність, рівень розвитку в просторових координатах. Розроблено напрями стратегічного розвитку та запропоновано сценарії подальшого функціонування продовольчих систем залежно від конкретних умов у ринкових умовах господарювання.

Ключові слова: продовольчий комплекс, стратегія, регіональний ПК, відтворювальний контур, структура, система заходів, перспектива.

Постановка проблеми. В системі міжгалузевих виробничо-територіальних утворень агропромислового комплексу, який являє собою сукупність галузей господарської системи, пов'язаних з розвитком сільського господарства, переробних галузей, обслуговуванням їх виробництва і доведенням продовольчої продукції до споживача, є провідним. Базовою основою і ядром агропромислового комплексу є продовольчий комплекс (ПК), який концентрує ланки сільськогосподарського виробництва, галузі харчової промисловості та продовольчий ринок.

Продовольчий комплекс як важлива складова структурна частина господарського комплексу України є основою суспільного відтворення. Це структурно відносно завершена, збалансована, зінтегрована, взаємопов'язана, високоефективна система, здатна забезпечити населення продуктами харчування, промисловість – сировиною, а зовнішню торгівлю – експортними товарами. На сучасному етапі соціально-економічного розвитку країни ПК – це виробничо-територіальна система, яка, поєднуючи продуктивні сили (природні ресурси, працю і капітал), забезпечує виробництво сільськогосподарської продукції, її закупку, транспортування, зберігання, промислову переробку і торгівлю продовольчими товарами на всій території країни та за її межами. Цей комплекс характеризується взаємозалежністю його галузей у виробничих циклах, наявністю тісних виробничих зв'язків ринкового, технологічного, ресурсного та просторового плану.

Продовольчий комплекс країни та його регіональні ланки, які відіграють винятково важливу роль у суспільному відтворенні, не характеризується позитивною трансформаційною динамікою, має тенденцію якщо не стабілізації, то зниження обсягів виробництва основної продовольчої продукції, що потребує розробки і впровадження комплексу заходів щодо активізації його діяльності на сучасному етапі і обґрунтування стратегії його подальшого розвитку та функціонування.

Вивченість проблеми. Питання сучасного розвитку ПК країни та регіональних ПК широко обговорюються в науковому світі, цим проблемам присвячені численні наукові роботи вчених, зокрема П. П. Борщевського, М. П. Бутка, Б. В. Буркинського, В. М. Бондаренка, П. І. Гайдуцького, Б. М. Данилишина, Л. В. Дейнеко, М. І. Долішнього, М. Ф. Кропивко, О. В. Коломицевої, А. Г. Мазура, О. М. Онищенко, П. Т. Саблука, Л. Г. Чернюк, В. В. Юрчишина. Українська економічна наука має значні напрацювання щодо дослідження теоретико-методологічних основ функціонування ПК, його територіальних і галузевих ланок, стосовно оцінювання умов і факторів розвитку продовольчого виробництва, вдосконалення структури, зв'язків, розміщення, управління, формування господарського механізму. Проте у більшості робіт досліджено сучасні проблеми розвитку ПК функціонально-галузевого і техніко-технологічного характеру, а також державного управління, і значно менше уваги приділяється питанням перспективного, стратегічного плану з урахуванням нових умов господарювання задля підвищення ефективності виробництва продовольства. Тому в статті в площині поставленої мети зроблена спроба обґрунтувати стратегічні горизонти та перспективні напрями розвитку ПК регіону в умовах посилення інтеграційних процесів, базуючись на наявних ресурсах, рівні розвитку і резервних можливостях.

Виклад основного матеріалу. ПК – система розміщених на конкретній території галузей і виробництв, об'єднаних спільною метою задоволення потреб населення у продуктах харчування. Це – структурно збалансована та взаємопов'язана, високоефективна система організації продовольчого відтворювального процесу (виробництво, зберігання, переробка й доведення сільськогосподарської продукції до споживача) на певній території, яка пов'язана між собою технологічно, функціонально та організаційно на засадах комплексоутворення, інтеграції, спеціалізації та концентрації.

Важливе значення для визначення сутності ПК, особливостей і закономірностей його функціонування як складного комплексного інтегрованого утворення має врахування та розуміння його відтворювальної сутності. З огляду на відтворювальний принцип, ПК повинен відповідати цілісності його відтворювальної основи. Це означає, що ПК у своєму складі повинен включати ті ланки, які, згідно з закономірностями комплексоутворення, формують певну інтегровану єдність видів виробничої діяльності і забезпечують цілісність продовольчого відтворювального циклу.

Основними завданнями розвитку ПК країни та його регіональних підсистем є: вирішення продовольчої проблеми країни, регіону; досягнення стійкого зростання продовольчого виробництва; наближення рівня споживання продуктів харчування до науково обґрунтованих норм; переведення виробництва продовольчих товарів на переважно інтенсивну форму розвитку; задоволення попиту населення на продовольчі товари; комплексне використання ресурсного потенціалу та підвищення на цій основі ефективності виробництва; поступова зміна структури зовнішньоторговельного обороту з метою поступового посилення країни як експортера продовольчої продукції.

Продовольче виробництво країни переживає складний період структурної трансформації, характеризується накопиченням нерозв'язаних проблем, обумовлених загальною соціально-економічною кризою, помилками в аграрній політиці, які гальмують розвиток і погіршують становище. Низька рентабельність сільськогосподарського виробництва призвела до скорочення виробничо-технічного потенціалу, а відсутність необхідних грошових надходжень викликала зменшення закупівель нової техніки та обладнання і підвищення рівня амортизації більшої частини основних засобів, зокрема сільськогосподарських підприємств. У структурі валової доданої вартості сільськогосподарське виробництво має тенденцію до зниження при відносній стабілізації рівня переробної промисловості. Спостерігається зниження індексу виробництва сільськогосподарської продукції, показник якого становив у 2015 р. 95,2 % рівня 2014 р., причому в рослинництві – 94,7, тваринництві – 96 %, а обсяги виробництва переробної промисловості знизились на 3,1 %, виробництва харчових продуктів – на 1,8 % при зниженні загалом промислового виробництва на 3,4 % [1, 2]. Особливо помітне скорочення спостерігалось у виробництві цукру кристалічного білого з буряків, який становив 70,4 % рівня 2014 р., борошна (74,7 %), овочів консервованих (82,1 %), олії (82,7 %), молока (88,7 %), круп (89,8 %), ковбасних виробів [1, 2].

Стосовно впровадження нових технологічних процесів, то при певній стабілізації застосування маловідходних та ресурсозберігаючих технологій в цілому по переробній промисловості країни – 406 і 394, у виробництві харчових продуктів ці показники становили – 44 і 41, тобто без явних ознак прогресу [1, с. 213].

Нестабільність у розвитку ПК зумовлена причинами різного характеру, дестабілізацією продовольчого виробництва, що потребує: активізації, насамперед, виробничо-організаційних функцій ПК і його регіональних ланок та їх складових структур в умовах ринкових відносин і забезпечення можливості функціонування різних типів господарств і форм власності на засоби та результати праці, залежно від їх ефективності; підвищення конкурентоспроможності та обґрунтування пріоритетності в конкретних умовах відповідних територій; варіантності господарських рішень, включаючи певні структури і напрями розвитку, форми організації праці, використання ресурсів, продукції, прибутку; партнерства у господарських зв'язках, посилення агропромислової інтеграції та комплексоутворення основних ланок і форм їх зв'язків.

Агропромислова інтеграція в умовах формування ринкових відносин та посилення євроінтеграції в ПК розвивається через утворення і функціонування селянських господарств, агрофірм, агропромкомбінатів, асоціацій, агроконцернів і консорціумів, агропромбірж, корпорацій, агропромислових об'єднань, акціонерних товариств, кооперативів, приватних підприємств, орендних колективів та взаємозв'язків між ними. В цілому в господарстві країни тепер діє 2,26 тис. асоціацій (в 2014 р. – 2,02 тис.), 195 концернів, 560 корпорацій, 66 консорціумів, 595 товарних бірж, 25,76 тис. кооперативів, у тому числі 998 сільськогосподарських виробничих і 949 сільськогосподарських обслуговуючих, що значно менше, ніж у попередні роки [1, с. 101]. Варто зазначити, що йде процес створення но-

вих прогресивних організаційно-виробничих форм функціонування комплексу продовольчих товарів – кластерів, інвестиційно-промислових груп, стратегічних альянсів, холдингів, науково-виробничих об'єднань, фінансово-промислових утворень, які потребують детального вивчення, аналізу економічної ефективності, визначення перспектив і пропорцій розвитку, розміщення, взаємозв'язків в умовах конкретних територій на основі дій законів ринкової економіки. Дослідження функціонування ПК в ринкових умовах спрямоване, насамперед, на забезпечення оптимального середовища життєдіяльності населення, формування сприятливих умов для здійснення регіональних і загальнодержавних функцій продовольчого виробництва, на раціоналізацію поєднання державного регулювання та саморегуляції ПК на всіх територіальних рівнях.

В цьому плані необхідним є врахування основних специфічних особливостей ПК в ринкових умовах господарювання, які характеризують комплекс як складну, багатогалузеву та багаторівневу структуру, яка суттєво відрізняється від інших міжгалузевих комплексів. ПК є капіталомістким і трудомістким формуванням, в якому зосереджена значна частина основних виробничих засобів, трудових ресурсів, а також створюється значна частка валового регіонального продукту. Він характеризується соціально-економічною неоднорідністю, яка впливає на специфіку формування господарських механізмів та його функціонування, а також напрямки вирішення соціальних завдань тощо. Його відтворювальна сутність полягає в організації та забезпеченні розширеного агропромислового відтворення на території його розміщення. Розвиток ПК зумовлює підвищення матеріального добробуту населення регіону; продукція, яка в ньому створюється, виступає визначальним чинником вирішення соціальних завдань.

Основними видами зв'язків у функціонуванні ПК є зовнішні і внутрішні, з яких перші зумовлюють виникнення, формування, розвиток і високоефективне функціонування продовольчих формувань, їх основні параметри, другі – розкривають внутрішні взаємовідносини між усіма структурними елементами і складовими ПК різного ієрархічного рівня, системні механізми їх функціонування.

Зовнішні зв'язки розвиваються у двох основних напрямках – між ПК і економічним середовищем і ПК та природним середовищем, охоплюючи: планово-управлінські (забезпечують регульований, планомірний і збалансований розвиток ПК); матеріально-технічні (забезпечують матеріально-технічне постачання); природно-екологічні (забезпечують розширене відтворення природного середовища, підвищення продуктивності та економічної ефективності використання природно-ресурсного потенціалу); споживчі (відображають реальний попит на вироблену продукцію на кожній конкретній території); інформаційні потоки.

Системна організація ПК включає комплекс функціонально-територіальних заходів різнопланового характеру (рис. 1).

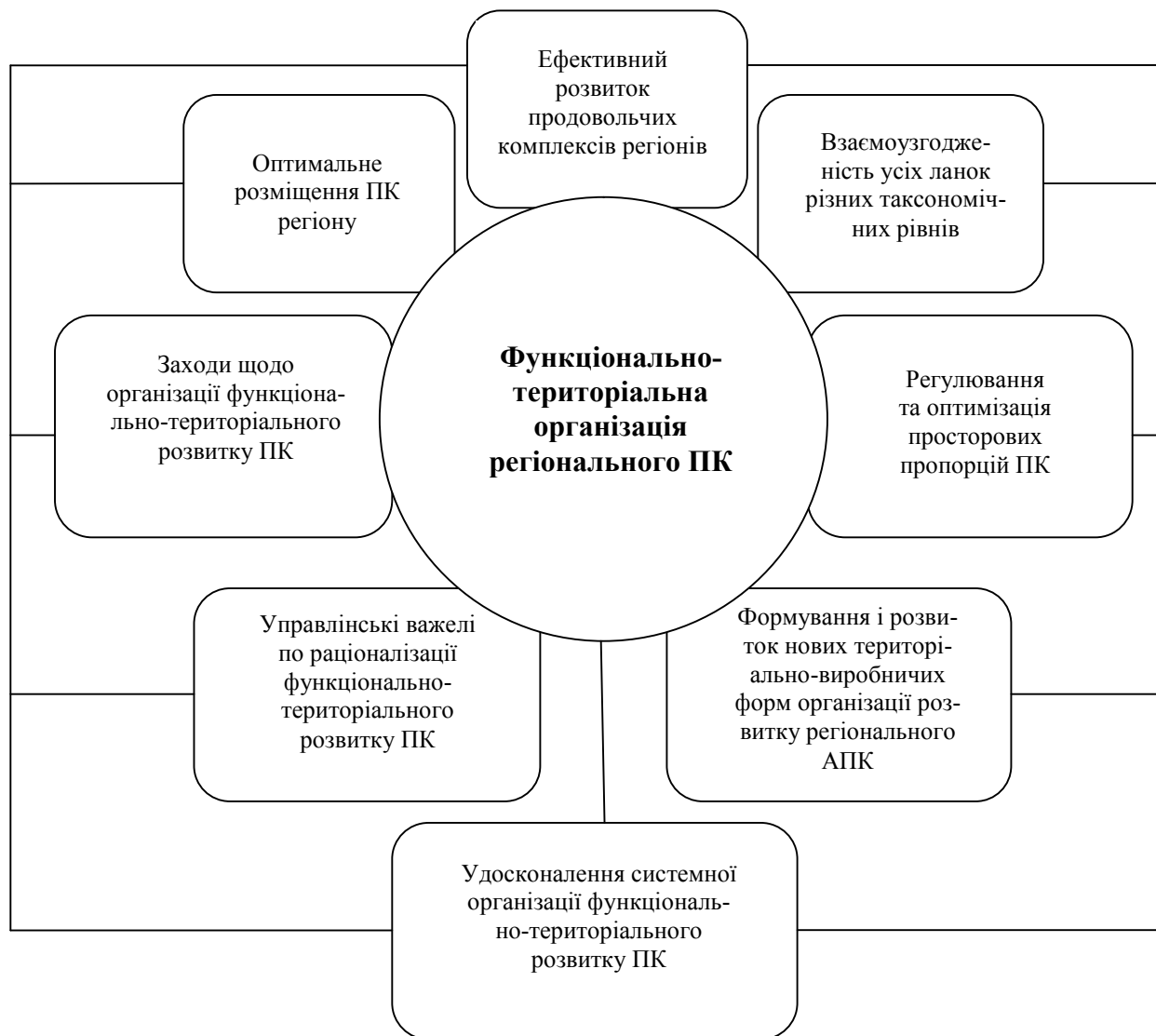
Особлива роль як домінантам належить територіальним факторам, адже просторове розміщення виробництва потребує всебічного обґрунтування, а його відсутність призводить до додаткових, часто невиправданих витрат по транспортуванню вантажів від постачальників до споживачів та інших затрат, порушення пропорцій та їх відповідності потребам ефективного розвитку комплексу та його організації.

Подальший розвиток ПК, удосконалення його функціонально-територіальної організації, оптимізація галузевої структури знаходяться в прямій залежності від обґрунтування, формування та розробки й реалізації стратегії його подальшого функціонування з урахуванням процесів глобалізації та регіоналізації в контексті забезпечення комплексного сталого соціально-економічного розвитку згідно з парадигмою регіонального розвитку та територіальної організації ПК.

У загальному вигляді стратегія є генеральною програмою дій, яка виявляє пріоритетні проблеми і ресурси для досягнення поставленої мети. Стратегія розвитку ПК є довгостроковим узагальненим планом, системою концептуальних цілей і важелів для їх досягнення. Вона поєднує як тактичні короткострокові, так і довгострокові процеси в систему, яка забезпечує високий результат не лише на даний момент, але в цілому на майбутній період часу. Формується і розробляється вона відповідно до загальної стратегії соціально-економічного розвитку країни, її пріоритетів і механізму реалізації, прогнозів макроекономічного середовища.

Як цільові настанови при формуванні стратегії розвитку ПК країни та її регіональних структур можна визначити: зростання темпів виробництва продовольчої продукції відповідно до потреб у ній; удосконалення територіальної структури і функціонально-просторової організації комплексу; збалансованість регіональних і міжрегіональних пропорцій; збереження капіталу та приріст його вартості; приріст доходів від виробничої діяльності; активізація інвестиційно-інноваційної діяльності; прискоре-

ний розвиток соціальної і виробничої інфраструктури; розвиток існуючих та формування нових регіональних продовольчих ринків; реорганізація та модернізація матеріально-технічної бази комплексу; зміцнення позицій на існуючих і завоювання та вихід на нові ринки вітчизняного і світового значення.

Рис. 1. Основні компоненти функціонально-територіальної організації ПК в загальному відтворювальному контурі

На формування стратегії розвитку ПК країни та його регіональних ланок впливає багато чинників, зокрема: масштабність природно-ресурсного потенціалу, техніко-технологічний рівень розвитку, узгодженість внутрішнього і зовнішнього середовища, ступінь інфраструктурного забезпечення, наявність необхідних виробничих потужностей та ін. Важливим при розробці стратегії розвитку ПК є визначення ефективності, дохідності та ризикованості. Якщо за часом дії стратегії можуть бути швидкого зростання і поступового розвитку, то за співвідношенням дохідності й ризику виокремлюють агресивну, ризиковану та консервативну стратегію.

Стратегія розвитку ПК країни в напрямі забезпечення його сталого розвитку потребує: зміни вектора подальшого перспективного розвитку, переведення його та його регіональних підсистем на шлях стабільного зростання; визначення перспективних напрямків та орієнтирів, принципів і системи конкретних заходів, спрямованих на одержання результатів його збалансованого просторового розвитку з урахуванням сучасних загроз і викликів у форматі парадигми територіальної організації всього агропромислового комплексу.

Стратегія розвитку ПК включає стратегічні завдання, стратегічний план та стратегічні пріоритети, являє собою комплексний план, спрямований на досягнення довготермінової мети, яка включає

напрями, завдання та пріоритети сталого просторового розвитку господарюючих суб'єктів ПК і комплекс відповідних заходів, дій та рішень. Головна її мета – це забезпечення тривалого всебічного прогресу складових продовольчого комплексу задля найбільш повного забезпечення населення в продуктах харчування, промисловості – в сировині та оптимальне формування ринків продовольства.

Перехід країни на засади сталого просторового розвитку вимагає не тільки розробки відповідних стратегій, програм та планів розвитку ПК, а й їх узгодженого і збалансованого розвитку на регіональному рівні шляхом ефективного використання місцевих ресурсів, переваг територіального поділу праці та запобігання ускладненням різного характеру.

Щодо регіонального розвитку ПК, то він має за мету конкретизацію регіональних інтересів у формі, доступній для системи регіонального керування процесом їх реалізації при відповідності цілей інтересам регіонального розвитку. Серед них у плані розвитку ПК можна виокремити: стратегічно-діючого характеру; стратегічно-стабілізаційного плану; галузевого й функціонального рівня; тактичні.

Функціонально-територіальна організація і територіальний розвиток ПК повинні відповідати умові погодження трьох стратегічних складників, а саме – системі економічних інтересів; стану ПК та його інститутів; ситуації, що склалась у зовнішньому середовищі, до яких має бути застосований системний підхід як методологічний напрям з розробки та застосування засобів дослідження систем та визначення перспектив розвитку.

Стратегія розвитку ПК є набором таких настанов, правил і законів, якими повинні керуватись як державні, так і регіональні структури. Змістом стратегії є не одноразова заздалегідь з відомим результатом дія, а напрям процесів і дій, які повинні забезпечити зростання обсягів продовольчого виробництва і зміцнення його позицій у суспільному комплексі країни та її регіонів. Стратегія повинна бути базовою основою і використовуватись для розробки стратегічних проектів, пошуку і вибору можливостей для розвитку ПК. Розробка стратегії розвитку ПК має базуватись на відповідних принципах, які дають можливість створити певні умови для активізації продовольчої діяльності та забезпечення на конкретний період життєдіяльності населення. До основних принципів як основоположних ідей і правил дій розробки стратегії розвитку регіонального ПК можна віднести такі: науковості, комплексності, системності, ефективності, функціональної узгодженості, субсидіарності, варіантності, адаптивності, збалансованості, пропорційності, періодичності, пріоритетності, перспективності, соціальної орієнтації. Їх урахування сприятиме виконанню поставлених завдань на основі реалізації таких положень, як трансформація структури продовольчих комплексів, інтеграція регіональних ПК в ПК країни, розбудова регіональних і міжрегіональних просторів, покращення екологічної ситуації та налагодження якісно нових взаємовідносин між державою та регіонами.

Одним із основних моментів розробки стратегії розвитку ПК є обсяги фінансових ресурсів її реалізації на основі активізації інвестиційно-інноваційної діяльності. Основними джерелами коштів можуть бути: власні фінансові ресурси підприємств і організацій ПК; позикові кошти; залучені кошти; кошти іноземних інвесторів; кошти державного бюджету або місцевих бюджетів.

Стратегія значною мірою залежить від обґрунтування і прийняття орієнтирів результативності, від встановленої критеріальної спрямованості. Стратегічна і економічна результативність у плановому періоді часу залежить, насамперед, від встановлення конкретних і реальних цілей не тільки ефективного та збалансованого розвитку ПК регіону на поточний і перспективний період часу, але й цілей соціально-економічного характеру. Їх досягнення можливе за рахунок реалізації комплексу заходів, що спрямовані на локалізацію та нівелювання негативних тенденцій у функціонуванні ПК.

Забезпечення економічного зростання в ПК у форматі стратегії його розвитку потребує комплексного поєднання заходів структурно-організаційного, функціонально-територіального, фінансово-інвестиційного, економічного, соціального, науково-інноваційного характеру, спрямованих на зміцнення потенціалу комплексу, а також реалізації сформованих програм, об'єднаних за термінами і спрямованістю дій у системі планування та програмування поточного функціонування й перспективного розвитку ПК.

Стратегія включає дотримання встановленої процедурної послідовності, принципів, правил, спрямованих на інтенсифікацію розвитку в стратегічному періоді часу основних економічних і соціальних явищ ПК, процесів, подій відповідно до логіки і змісту прийнятої стратегічної настанови на досягнення необхідної результативності. Стратегічна орієнтація повинна бути передбачена в системі планів і програм розвитку основних сфер ПК, що включає в себе поточне, перспективне і стратегічне планування. Стратегія ПК, зокрема функціональна, повинна не тільки входити як складова в базову стратегію розвитку країни, регіону, а й характеризувати її економічну, соціальну, інноваційну, струк-

турно-організаційну, маркетингову спрямованість, базуючись на попередньому обґрунтуванні прогностичних сценаріїв та оцінюванні економічної та соціальної ситуації в комплексі.

У формуванні та розробці стратегії ПК, в обґрунтуванні найбільш доцільних її напрямів варто враховувати те, що в логічній формі повинна створюватися єдина стратегія соціально-економічного розвитку ПК, що системно об'єднує в собі як загальні напрями розвитку, так і їх стратегічні часткові характеристики, які наповнюються комплексом заходів, що впливають на функціонування потенціалу ПК у поточному періоді часу та його розвиток у перспективному і стратегічному горизонтах.

Критерій соціально-економічного розвитку ПК в контексті стратегічного обґрунтування може бути представлений як оптимальне співвідношення максимізованих результатів і мінімізованих витрат на споживання ресурсів у процесі досягнення необхідних орієнтирів його розвитку в стратегічному періоді часу.

Структура обраної стратегії формує стратегічну програму, рекомендовані до реалізації проекти. Стратегічна програма є структурним інструментом довгострокового планування розвитку і досягнення стратегічних цілей. Ключовим моментом вибору стратегії ПК розвитку є визначення привабливості сфер і напрямів вкладання коштів на основі оцінювання сфер і галузей ПК для визначення пріоритетів стратегії. Оцінювання фінансового стану підприємства ПК передбачає: аналіз грошових потоків підприємства; аналіз ліквідності балансу підприємства; оцінювання активів і пасивів; аналіз фінансової стійкості підприємства, співвідношення власних і позикових коштів; джерела формування запасів і витрат, власні оборотні кошти; аналіз платоспроможності підприємства; оцінювання поточної ринкової вартості підприємства та її прогноз у разі реалізації проекту; організацію обліку і фінансове планування на підприємствах. За результатами аналізу будується узагальнена оцінка якості фінансового стану підприємств ПК і його привабливості для реалізації на його базі стратегічних проектів.

Варто вказати, що об'єктивні відмінності у рівні продовольчого розвитку регіонів країни і територіальна неоднорідність усередині розвитку регіональних ПК зумовлюють необхідність встановлення диференційованих територіальних пріоритетів при розробці стратегій їх подальшого розвитку. Залежно від того, на якому рівні продовольчого розвитку знаходиться регіон, пропонується обрання однієї чи декількох базових стратегій для подальшого функціонування продовольчої системи регіону – стратегія зростання, стратегія стабілізації, стратегія форсування, стратегія економії, стратегія виживання, які можуть доповнюватись функціонально-галузевими стратегіями – інноваційна, конкуренції, диференціації, кластерна тощо.

Так, для обласних регіональних ПК, які характеризуються високим рівнем продовольчого виробництва (визначеного на основі інтегрального індикатора як суми індексу насиченості території продовольчою продукцією та показника її виробництва – в середньому по країні 1,00), що перевищує середній по країні рівень з індексом більше 2,00, найбільш прийнятною є стратегія стабілізації при більш ощадливому використанні ресурсів, сприянні позитивним зрушенням і поступовому поживленні господарської діяльності (Київська, Черкаська, Полтавська, Вінницька області). Регіональні ПК, які мають низький рівень продовольчого виробництва (індикатор до 0,95), повинні обирати стратегію зростання з максимально можливим використанням наявних ресурсів і орієнтацією на щорічне перевищення рівня показників розвитку над досягнутими з вектором на зростання обсягів виробництва, прибутковості та фінансового потенціалу. Це ПК Волинської, Закарпатської, Чернівецької, Івано-Франківської, Львівської, Одеської, Рівненської, Сумської областей. Середній рівень продовольчого розвитку регіональних ПК (індикатор 0,96-1,05) зумовлює доцільність вибору захисної стратегії економії, яка передбачає здійснення комплексу заходів щодо активізації і поживлення виробничої діяльності з орієнтацією на місцеві ресурси і резерви. Це ПК Дніпропетровської, Житомирської, Тернопільської, Хмельницької областей. Останні області країни (Запорізька, Кіровоградська, Миколаївська, Харківська, Херсонська, Чернігівська), які характеризуються достатнім рівнем продовольчого виробництва (показник 1,06-2,00), мають обирати і спиратися на конкурентно-інноваційну стратегію розвитку з впровадженням нових технологій і техніки, нових форм організації та управління для посилення своїх позицій на внутрішніх і зовнішніх продовольчих ринках. Ефективне втілення в життя відповідних стратегій вимагає глибоких структурних перетворень з метою створення передумов для модернізації та підвищення ефективності продовольчого виробництва. Це потребує узгодження вирішення завдань по формуванню технологічної, інституційної, управлінської, територіально-галузевої та організаційної структур, здатних об'єднати всі елементи у загальний відтворювальний контур.

Перспективні напрями у форматі стратегії розвитку ПК країни та її регіональних структур можна сформулювати таким чином: розширення впровадження ринкових засад господарювання, ринкових

методів регулювання виробництва продовольчої продукції, керуючись балансами попиту і пропозиції; вдосконалення функціонально-галузевої структури виробництва та встановлення оптимального міжгалузевого співвідношення між основними сферами в продовольчому комплексі; технологічне оновлення та модернізація устаткування підприємств комплексу, насамперед у галузях переробної промисловості; удосконалення системи регіонального управління та регулятивного впливу держави на розвиток основних складових ПК регіону; розробка та реалізація операційних програм розвитку складових регіонального ПК, зокрема: тактичного і стратегічного розвитку переробних галузей та сільськогосподарського виробництва; залучення інвестицій, розширення впровадження інновацій; сприяння залученню іноземних інвестицій для впровадження сучасних технологій і менеджменту в основних сферах ПК; розвиток кооперації та вертикальної інтеграції задля підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на зовнішніх і внутрішніх ринках, створення сприятливого конкурентного середовища в ПК; підтримка розвитку великого товарного виробництва сільськогосподарської продукції, малого і середнього бізнесу, підвищення товарності продукції ПК; всебічний розвиток регіональних ринків продовольчої продукції; сприяння розвитку інфраструктури продовольчого ринку та розширення обсягів біржової торгівлі сільськогосподарської продукції; розвиток системи лізингової діяльності, зокрема в сільськогосподарському виробництві, розширення сфери підготовки та підвищення кваліфікації працівників ПК; удосконалення системи фінансового забезпечення розвитку основних сфер комплексу з розширенням і стабілізацією джерел їх надходження.

Визначення основних стратегічних напрямів розвитку ПК країни, вибір пріоритетів функціонування його підсистем, ґрунтуючись на конкретних соціально-економічних та науково-технічних розробках, передбачає:

- структурну модернізацію галузевої, функціональної, територіальної, виробничої і організаційної структури комплексу;
- корінні зміни у задіянні та використанні природно-ресурсного потенціалу з урахуванням відмінностей конкретних природних умов;
- радикальну перебудову виробничих відносин, формування багатокладної економіки, розвиток різноманітних нових організаційно-виробничих форм господарювання;
- інвестиційно-інноваційну перебудову ПК, комплексну і цілеспрямовану перебудову його матеріальної і виробничо-технологічної структури, спрямування інвестицій у пріоритетні програми інтегральної ефективності;
- удосконалення територіальної організації та просторової структури ПК країни та її регіонів, збалансування пропорцій функціонально-галузевого характеру з проекцією на територію;
- зміну фінансово-кредитних відносин на основі гнучкого державного регулювання, забезпечення партнерського ціноутворення;
- впровадження досягнень науково-технічного прогресу в усіх сферах, галузях і виробництвах ПК, створення його розвинутої матеріально-технічної бази;
- розробку організаційно-економічного механізму підвищення дієвості і активності основних сфер комплексу, спрямованих на розширення відтворення виробництва, забезпечення ефективного розвитку ПК;
- підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу ПК, забезпечення комплексної переробки сировини, запровадження мало- та безвідходних технологій виробництва продовольчих товарів;
- розробку заходів щодо підвищення екологізації продовольчого виробництва, збереження навколишнього середовища.

Реалізація запропонованих заходів забезпечить створення умов для підвищення якості життя та добробуту населення на основі комплексного і сталого розвитку основних сфер ПК, активізації інвестиційно-інноваційної діяльності, зростання конкурентоспроможності підприємств комплексу і розширення можливостей виходу на вітчизняні і зарубіжні продовольчі ринки.

Висновки. Стратегія розвитку продовольчого комплексу країни та його регіональних структур як провідної міжгалузевої виробничо-територіальної системи, виходячи з необхідності раціонального використання природно-ресурсного потенціалу, передбачає не лише прискорений розвиток сільськогосподарства та переробної промисловості, а й перетворення його на основний високорозвинений структуроформуєчий підрозділ усього господарського комплексу країни. Реалізація стратегічних напрямів розвитку та функціонування ПК лежить у площині базування та використання його пріоритетів, зокрема: докорінні структурні перетворення в усіх його сферах; формування розвинутої матері-

ально-технічної бази, використання ефективної системи важелів державного регулювання з урахуванням розвинених ринкових відносин; організація прогресивних форм господарювання на основі використання різних форм власності; прискорений розвиток провідних продуктивних підкомплексів та регіональних продовольчих ринків; забезпечення раціонального використання, відтворення природно-ресурсного потенціалу та охорона навколишнього середовища; поглиблення внутрішньорегіональної спеціалізації та удосконалення галузево-функціональної структури і територіальної організації, обґрунтування і реалізація стратегічних імперативів розвитку ПК.

Список використаної літератури

1. Україна в цифрах 2015 рік : стат. зб. / Державна служба статистики України. – К., 2016. – 239 с.
2. Статистичний бюлетень за 2015 рік / Державна служба статистики України. – Київ, 2016. – 101 с.
3. Саблук П. Состояние и перспективы развития агропромышленного комплекса Украины / П. Саблук // Экономика Украины. – 2008. – № 12. – С. 4–8.
4. Юрчишин Ю. Науковий внесок в інституціональне забезпечення аграрного ринку/ Ю. Юрчишин // Економіка України. – 2010. – № 2. – С. 90–92.
5. Борщевський П. Продовольча безпека країни: стан і тенденції / П. Борщевський, Л. Дейнеко // Розбудова держави. – 2007. – № 1–6. – С. 66–73.
6. Продовольчий комплекс України: стан та перспективи / [Л. В. Дейнеко та ін.]. – К. : Наукова думка, 2007.
7. Присяжнюк В.М. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) / Присяжнюк В. М., Зубець М. В, Саблук П. Т. – К. : ННЦІАЕ, 2011. –1008 с.
8. Андрійчук В. Г. Агропромислові формування нового типу в контексті стратегії розвитку вітчизняного сільського господарства / В. Г. Андрійчук // Економіка АПК. – 2013. – № 1 (219). – С. 3–15.

Т. Пера

STRATEGIC DIRECTIONS FOR ESTABLISHING OF EFFICIENT SOCIALLY-TARGETED FOOD COMPLEX OF THE REGION

The article elaborates strategic imperatives for the development of food complex of the country and its regional subsystems, determines its reproductive nature and the level of the development in territorial coordinates. The directions of strategic development are developed and the strategies for further operation of food systems based on specific stipulations under market economy conditions are offered.

Keywords: *food complex, strategy, regional food complex, reproductive circuit, structure, system of measures, perspective.*